

Didelė byla

R. Šaltenis

Štai jau kiek laiko praėjo, o mes vis tebegaudom kiekvieną naują žodį, kiekvieną naują mintį, nors jau gal ir skaitytą, apie persitvarkymą. Mat tie žodžiai mums vis dar kaip švieži, kaip visai nauji ir taip mieli, glostantys širdį, kaip ta plevenanti trispalvė ar giedami Maironio žodžiai „Lietuva brangi, mano Tėvyne...“, daugelio mūsų vis dar aplaistomi šventomis ašaromis...

Kuo gi visa tai paaiškint? Naujasis mūsų šalies vadovas – jo vardą istorija auksinėmis raidėmis rašo į savo dienoraštį – pradėjo didelę bylą prieš tai, kas mūsų šalyje buvo bloga. Bylą milžinišką. Milijonai jos dalyvių! Joje teisiama ne tik praeities klaidos, bet ir dabarties trūkumai. Beveik kasdien matom, kaip centrinės televizijos „Perestrojkos“ prožektorius lyg vorus išbaido iš tamsių plyšių stalinizmo šeriais apžėlusius visokius apsileidėlius, tinginius, biurokratus, drebančius, kad gali netekti patogių kėdžių. Jau kaltinamųjų suole sėdi Brežnevo žentas Čiurbanovas ir kiti grobstytojai bei viršininkai. Laukiam, kada greta jų atsīsės kitų rūšių nusikaltėliai: anų stalinizmo laikų žmonių kankintojai per tardymus... Ką? – jie jau nebe žinomi, nebe surandami, jau mirę?.. Ne! Štai apie tokius nusikaltėlius mūsų rajono laikraštis jau rašė – jie čia pat.

Taip, pradėta didelė byla, ir visi mes esame jos dalyviai: vieni kankintojai, kiti liudininkai, kiti kaltinamieji, prokurorai, antstoliai... TSKP CK sekretorius A. Jakovlevas, M. Gorbačiovo bendražygis, Vilniuje pasakė, kad partija pripažįsta savo praeities klaidas ir atgailauja. Kaip tai reikšminga, svarbu ir didinga. Pasaulinis genijus, didysis vokiečių poetas ir filosofas Gėtė yra rašęs, kad „jokia tauta ar šalis nebus teisiama, jei ji išdrįs ir sugebės pati save teisti...“ Matom, kad išdrįso ir, ar sugebės iki galo, parodys istorija... Tai priklausys nuo elgesio visų šios bylos dalyvių: nuo jos piliečių dvasinio atgimimo dorovėje, kad „glasnost“ triumfuotų kaip aukščiausio laispsnio teisingumas, melas ir veidmainiavimas bebūtų priverstinė gyvenimo norma, kaip buvo anksčiau...

Mūsų mažos lietuvių tautos ieškiniai šioje byloje dideli. Daug kur mes buvom nuskriausti, ir apie tas skriaudas turėjom tylėti. Dabar mums burnos atrištos, todėl pirmiausia ir šnekam, neišsišnekam, verkiam, neišsiverkiam, susigraudinę petys petin, kaip IX 25 Utenoje, kaip vilniečiai Vingio parke, kaip anykštėnai savo Šilėly, kaip daro visa Lietuva! Vienybė – mūsų galybė! Tik keistas kai kurių mūsų krašto vadovaujančių darbuotojų elgesys, kai šioje byloje jie ne po visais mūsų ieškinių raštais noriai deda savo reikalingus parašus arba išvis nededa. Anksčiau jie sakydavo, kad Maskva to neleidžianti arba – Maskva taip reikalaujanti. Tai dabar, kai Maskva sako, kad tvarkykitės jūs ten patys, nekvaršinkit dėl niekų mums galvos, pasimetus tūpčiojama vietoje ir neapsisprendžiama, ar dar spirtis prieš Ignalinos III bloko statybą, ar jau nusileisti sąjunginei žinybai ir drausti rengti prie elektrinės liaudies mitingus; ar jau spausdinti A. Baranausko giesmes „Kelionė Peterburgan“, virtusias XIX amžiuje liaudies dainomis, ar dar ne, nes ten caras pavadintas gudu (...Kad tu, gude, nesulauktum...) ir t.t., ir t.t.

Kai kur panašiai tūpčioja ir rajonų valdžia. Tik šito nepasakyčiau apie uteniškę. Su mūsų rajono valdžia jau sutarta ir baigiamas suremontuoti Basanavičiaus paminklas, pritarta, kad ant karžygio J. Uborevičiaus paminklo bus užbaigtas įrašas, nes jo statytojai „užmiršo“ pažymėti jo gyvenimo datas ir kad jis buvo sušaudytas Stalino budelių. Be to, bus pakeisti arba atstatyti kai

kurių miesto gatvių ir kolūkių pavadinimai, net mūsų laikraščio per daug šaunus ir nekuklus vardas ir t.t. Dirbsime darniai ir vieningai, antraip elgiantis, šioje didelėje byloje mažai ką teišloštume. Ir šiame žygyje mus, įvairių pažiūrų ir įsitikinimų, skirtingų religijų ir tautybių vieno krašto žmonės, jungs ir lydės paslaptinga, sunkiai žodžiais nusakoma, tik jausmais suvokiama jėga arba reiškinys, fenomenas, kartu realistinis ir dvasinis, kurio vardą tardami visados kiek susijaudiname, o dažnai ir suašarojame – tas vardas TĖVYNĖ!

Tėvynė – tai žmogaus medžiaginio ir dvasinio pasaulio pradmuo, turinys ir likimas. Tik Tėvynėje gali atsiskleisti visas žmogaus prigimties grožis, jo kūrybinė galia ir jo dorovinis žavesys. Mes laimingi, džiugūs, doroviškai tvirti, kai alsuojame su Tėvyne tuo pačiu kvapsniu, kai Tėvynę jaučiame savyje, o save – Tėvynėje... Kaip pasigailėtini ir nelaimingi žmonės be tėvynės, kuriems tėvynė ten, kur jie įsiruošia riebaus ėdesio lovį. Jie, anot Adomo Mickevičiaus jau seniai pasakytų žodžių, - tai taukais apaugę griaučiai, be dvasios ir širdies.

Kaip buvo skaudu ir graudu, kai neseniai, vasarą, Utenos kapinėse laidodami Afganistane žuvusį kareivį, negalėjom jam pasakyti, kad tu žuvai už Tėvynę!..

Šventi Sibiro golgotas perėjusios Garmutės žodžiai, spausdinti „Literatūroj ir mene“:
„Tėve mūsų – gimtasis krašte, tebūnie šventas Tavo vardas – Lietuva!

Lenino keliu, 1988, spal. 18